

Research Paper

Analysis of the Sublime Experience and the Crisis of Meaning in the Context of Metanarrative Collapse: A Case Study of the Novel "Sad Moon, Red Moon" Based on Lyotard's Thoughts

Roghayeh Mousavi^{1*}

¹ Postdoctoral in Persian Language and Literature, Razi University, kermanshah, Iran.

10.22080/lpr.2025.29044.1101

Received:

April 19, 2025

Accepted:

August 28, 2025

Available online:

February 26, 2026

Keywords:

History, Reza Jolayee, Sad Moon, Red Moon, Lyotard, Sublime, Metanarrative.

Abstract

The present research aims to examine the novel "Sad Moon, Red Moon" by Reza Jolayee, based on the theory of the sublime and the deconstruction of metanarratives in Jean-François Lyotard's thought. Metanarratives (or grand narratives) refer to comprehensive narratives that explain the meaning of history, society, and values around a global order or truth; however, Lyotard, in the postmodern era, demonstrates the crisis of legitimacy and collapse of these comprehensive narratives, replacing them with scattered, local, and personal micro-narratives. In this context, the sublime for Lyotard is an experience that confronts humans with the ultimate limits of comprehension, language, and meaning; an experience full of wonder or fear, which lies beyond the complete representational capacity of reason and language. The author's aim in this research is to explain how the sublime and the decline of metanarratives are reflected in the semantic and structural layers of the novel "Sad Moon, Red Moon". The research method is qualitative, based on text analysis and interpretation, inspired by Lyotard's aesthetic and philosophical concepts and examining narrative examples and character dialogues. The findings show that Jolayee creates Lyotardian sublime moments by addressing absences, mourning, confronting death, and the inability of language to express fundamental experiences. Additionally, by depicting the failure of ideals, the discrediting of grand objectives, and characters' struggles with power, he highlights the collapse of political and social metanarratives within the narrative, replacing them with individual voices, lived experiences, and micro-narratives of resistance.

*Corresponding Author: Roghayeh Mousavi

Address: Postdoctoral in Persian Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran.

Email: nafiss1358@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

Jean-François Lyotard, a prominent French philosopher and literary theorist, has secured a distinguished position in contemporary philosophical discourse through his innovative works in postmodern philosophy. Lyotard, especially by redefining and expanding concepts such as the "sublime," which previously had roots in the 18th-century aesthetic tradition, has played an important role in the transformation of fundamental late-modern thought concepts. He freed the concept of the sublime from its merely classical aesthetic framework and, in light of the conditions and demands of postmodernity, reconstructed and transformed it; thus, according to Lyotard, the sublime belongs to new realms of experience and perception for the contemporary human. As observed in his works, this redefinition, while breaking traditional frameworks and disrupting the stability of grand narratives, leads to new possibilities for engagement with the world and the postmodern subject.

On the basis of these theoretical foundations, the present study aims to analyse the narrative of "Sad Moon, Red Moon" written by Reza Julayee, focusing on the collapse of the justice-centred grand narrative during Reza Khan's regime and the formation of the discourse of power within the historical context of Mirzadeh Eshghi's assassination and its consequences. Within this framework, the primary objective is to examine how the audience is influenced by historical realities and the surrounding micro-narratives of the story; in other words, we seek to assess the extent and quality of the narrative's impact in representing

historical events and shaping the reader's experience according to Lyotard's theoretical principles.

Ultimately, relying on Lyotard's theoretical foundations regarding the collapse of grand narratives and his emphasis on the sublime experience in the postmodern context, this study strives to provide a comprehensive and profound analysis of how the discourse of power and the chaos of narratives affect the audience's perception of historical reality through a rereading of the novel "Sad Moon, Red Moon"; an analysis that can assist researchers in literature, history, and critical theory in gaining a deeper understanding of the interaction between narrative, reality, and audience reception.

2. Purpose, Literature Review, and Method

The research method in this study is pursued through a descriptive-analytical approach from two perspectives: first, analysing and examining the elements and components presented at various historical levels; and second, clarifying and rereading the successive stages of historical events based on narrative data and surrounding texts. In the research findings section, the main focus is on using the method of critical analysis and Lyotard's theory of the sublime, an approach that allows for a more precise interpretation of the role and position of narratives and metanarratives in shaping the historical mentality of the audience.

3. Discussion

The novel "Sad Moon, Red Moon" by Jolayi depicts the collapse of political and social metanarratives of the Constitutional era

through the life and mindset of Mirzadeh Eshghi. In an environment full of tyranny and the failure of freedom-loving ideals, the narrator confesses the defeat of love, politics, and art, and instead of following grand patterns, emphasizes individual experience and personal resistance; a manifestation of the grand narrative of reason against the metanarrative of authority and national salvation. The dialogues between Bahar and Eshghi also reveal the collapse of the ideal of popular unity and the meaninglessness of politics .

Jolayee, with a forceful and ironic language, offers a bitter critique of tyranny, the emptiness of grand beliefs, and the intellectuals' incapacity to build. Ultimately, the narrative reaches a bitter and ambiguous conclusion, signaling the end of the credibility of metanarratives in Lyotard's modern world. Jean-François Lyotard, one of the most important postmodern theorists, influenced by philosophers such as Kant, Nietzsche, and Heidegger, placed the concept of the "sublime" at the center of his aesthetic thought. Following the tradition of Burke and Kant, he saw the sublime as an experience beyond rational perception that both creates fear and wonder and reveals the limits of thought .

Lyotard, contrary to realism, views art and literature as arenas for the collapse of linguistic and social orders; places where pleasure and pain mix, and the mind becomes incapable of full representation. For him, the sublime is ineffable, intertwined with melancholy and masochistic pleasure, and humans seek to experience this irrepressible feeling of the failure of language and meaning. In this way, Lyotard rejects rational grand narratives and bases postmodern aesthetics on multiplicity, incompleteness,

and the intensity of artistic experience. Jolayee's novel *Sad Moon, Red Moon* reconstructs the last five days of Mirzadeh Eshghi's life, a freedom-loving poet who, on the verge of death, faces recurring nightmares, anxiety, and the inability to escape his fate. The author, combining historical reality and the poet's mindset, transforms death into a sublime and tragic experience; a moment when sudden awareness of life and death, time and loss, crosses the boundary of reason and embodies the sublime in Lyotard's sense, the blend of amazement and sadness, beauty and horror, presence and absence. On the political layer of the text, the collapse of the metanarratives of authority, freedom, and progress occurs; a place where the narrator and characters like Bahar and Modarres, amidst the tyranny of Reza Khan, the failure of the Constitutional movement, and the collapse of collective hopes, resort to fractured individual grand narratives. In the bitter dialogues between Eshghi and Bahar, the ideal of popular unity and national salvation is regarded as a tool of power, and politics equals deception and corruption. With poetic and highly ironic language, Jolayee reflects the collapse of ideals not only on a social level but also in the psychological realm of the narrator: suffering, resistance, and personal confession replace messianic grand narratives. Thus, the novel presents a dual face of Iranian postmodernism, both the experience of the sublime at the threshold of death and the decay of political and historical metanarratives on the verge of tyranny.

4. Conclusion

The novel *Sad Moon, Red Moon*, by Jolayee, inspired by the thought of Jean-

François Lyotard, presents an image of the era of the collapse of Iran's political and social ideals and has two main axes: first, the experience of the "sublime" as moments of astonishing and painful living on the border between life and death that language fails to describe; and second, the disintegration of grand metanarratives such as progress, national salvation, and popular unity. Julayee considers this transition from unifying metanarratives to personal and scattered micro narratives as

a sign of the postmodern condition; a place where meaning is freed from certainty and totality and entrusted to individual experiences, suffering, failure, and reflection on existence. This work neither offers a promise of salvation nor seeks to reconstruct a grand narrative, but by intertwining the sublime and the legitimacy crisis, it invites the audience to accept confusion and live within a fluid and open truth.

علمی

تحلیل تجربه امر والا و بحران معنا در بستر فروپاشی فراروایت‌ها: مطالعه موردی رمان ماه غمگین، ماه سرخ با تکیه بر اندیشه‌های لیوتار

رقیه موسوی^{*۱}

^۱ دانشجوی پسادکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

10.22080/lpr.2025.29044.1101

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رمان ماه غمگین، ماه سرخ اثر رضا جولایی، بر مبنای نظریه امر والا و فروریختن فراروایت‌ها در اندیشه ژان فرانسوا لیوتار نگاشته شده است. فراروایت‌ها (یا کلان‌روایت‌ها)، به روایت‌های بزرگ و فراگیری اطلاق می‌شود که معنای تاریخ، جامعه و ارزش‌ها را حول یک نظم یا حقیقت جهانی تبیین می‌کنند؛ اما لیوتار در عصر پست‌مدرن، بحران مشروعیت و فروپاشی این روایت‌های فراگیر را نشان و جای آن‌ها را به خرده‌روایت‌های پراکنده، محلی و شخصی می‌دهد. در این میان، امر والا نزد لیوتار تجربه‌ای است که آدمی را با حد نهایی دریافت، زبان و معنا مواجه می‌کند؛ تجربه‌ای سرشار از حیرت یا ترس، که فراتر از توان بازنمایی کامل عقل و زبان قرار می‌گیرد. هدف نگارنده از این پژوهش، تبیین چگونگی بازتاب امر والا و زوال فراروایت‌ها در لایه‌های معنایی و ساختاری رمان ماه غمگین، ماه سرخ است. روش تحقیق، کیفی و مبتنی بر تحلیل و تفسیر متن، با الهام از مفاهیم زیبایی‌شناسی و فلسفی لیوتار و بررسی نمونه‌های روایی و گفت‌وگوهای شخصیت‌ها انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که جولایی با پرداخت به فقدان‌ها، سوگ، مواجهه با مرگ و ناتوانی زبان در بیان تجربه‌های بنیادین، لحظات والای لیوتاری را خلق می‌کند. همچنین با ترسیم شکست آرمان‌ها، بی‌اعتباری اهداف کلان و جدال شخصیت‌ها با قدرت، سقوط فراروایت‌های سیاسی و اجتماعی را در بستر روایت برجسته می‌سازد و صداهای فردی، تجربه‌های زیسته و خرده‌روایت‌های مقاومت را به‌جای آن‌ها می‌نشانند.

تاریخ دریافت:

۳۰ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۸ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۷ اسفند ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

رضا جولایی، ماه غمگین، ماه سرخ، لیوتار، امر والا، فراروایت.

* نویسنده مسئول: رقیه موسوی

آدرس: دانشجوی پسادکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی،
دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

ایمیل: nafiss1358@gmail.com

۱ مقدمه

در اندیشه ژان-فرانسوا لیوتار، مفهوم «امر والا» نه تنها جایگاهی محوری در تأملات زیبایی‌شناختی او دارد، بلکه نشان‌گر گسست بنیادین از نظام‌های معناسازی سنتی و کلان‌روایت‌های مدرن است. لیوتار با بازخوانی امر والا در پرتو اندیشه کانت، این مفهوم را نشانه تجربه‌ای می‌داند که ذهن در مواجهه خود با ابعاد نامتناهی یا ناشناختنی، ناتوان از صورت‌بندی و معنابخشی کامل است. این ناتوانی، به باور لیوتار، خود نمایان‌گر بحران معنا و فروپاشی نظام‌های یکپارچه تفسیر است؛ تجربه‌ای که در هنر و فرهنگ پست‌مدرن، به‌ویژه در رویارویی با امر ناشناخته و بی‌سابقه، عینیت می‌یابد. «در مواجهه با امر والا، سوژه با «شکاف» میان توان فرم‌دهی تخیل و قلمرو مفهومی عقل روبه‌رو می‌شود و این شکاف، مجال ظهور چندگانگی و تکثر معنایی در پست‌مدرنیسم را فراهم می‌کند» (Lyotard, 1994: 52-54). بدین ترتیب، امر والا در اندیشه لیوتار نه نشانه‌ای از تحقق معنا، بلکه نمودی از بحران و گسست روایی در عصر پست‌مدرن است.

رمان ماه غمگین، ماه سرخ داستانی در ژانر دراماتیک و تاریخی است که در آن نویسنده به قتل میرزاده عشقی، توسط عوامل حکومتی رضاخان پرداخته است. شخصیت‌های داستان شامل «میرزاده عشقی، ملک‌الشعراى بهار، مدرس و گروهی از قاتلان شاعر شهید است. داستان زمان طولی ندارد و آشفتگی زمانی در داستان بسیار برجسته است. آنچه در داستان بسیار چشمگیر است استفاده نویسنده از شخصیت‌های حقیقی در کنار شخصیت‌های خیالی است، همچنین فضاهای داستان نیز به‌صورتی توصیف شده‌اند که اعتماد مخاطب را به حقیقی بودن خود جلب کنند. ابتدای داستان با فضایی غمگین و توصیف تشییع جنازه شاعر آغاز می‌شود و این اندوه و یأس تا پایان داستان حاکم است. در تمام فصل‌های کتاب نویسنده این فضا را حفظ می‌کند؛ اما عدم قطعیت انتهای رمان است که آن را به یک رمان پست‌مدرن تبدیل

می‌کند. آنچه در این داستان اهمیت دارد ایدئولوژی و چهارچوب جهان‌بینی قهرمانی است که هر لحظه از داستان دچار تزلزل فکری و یأس فلسفی می‌شود. نباید فراموش کرد که نویسنده متأثر از مطالعات تاریخی و دانش جامعه‌شناسانه و فرهنگی خود توانسته عینیت تاریخی حادثه را از توطئه تا اجرا به نمایش بگذارد.

۱٫۱ بیان مسئله

ژان فرانسوا لیوتار، فیلسوف برجسته و نظریه‌پرداز ادبی فرانسوی، به‌واسطه آثار نوآورانه‌اش در حوزه فلسفه پست‌مدرن، جایگاه ممتازی در گفتمان فلسفی معاصر به دست آورده است. لیوتار به‌ویژه با بازتعریف و بسط مفاهیمی چون «امر والا» که پیش‌تر خاستگاهی در سنت زیبایی‌شناسی قرن هجدهم داشت، نقش مهمی در تحول مفاهیم بنیادین اندیشه متأخر ایفا کرده است. وی مفهوم امر والا را از قالب صرفاً زیباشناسانه کلاسیک رهنانیده و در پرتو شرایط و مقتضیات پست‌مدرنیته، آن را بازسازی و دگرگون کرده است؛ بدین‌سان امر والا، نزد لیوتار به عرصه‌هایی نوین از تجربه و ادراک انسان معاصر تعلق یافته است. چنان‌که در آثار او مشاهده می‌شود، این بازتعریف ضمن شکستن چارچوب‌های سنتی و برهم زدن ثبات روایت‌های کلان، به امکان‌هایی تازه برای مواجهه با جهان سوژه پست‌مدرن می‌انجامد.

در سایه این مبانی نظری، پژوهش حاضر بر آن است تا روایت داستانی ماه غمگین، ماه سرخ، نوشته رضا جولایی را، با تکیه بر فروپاشی فراروایت عدالت‌محوری در دوره حکومت رضاخان و شکل‌گیری گفتمان قدرت در بستر تاریخی ترور میرزاده عشقی و پیامدهای آن، موردتحلیل قرار دهد. در این چارچوب، هدف اصلی، بررسی نحوه تأثیرپذیری مخاطب از واقعیت‌های تاریخی و خرده‌روایت‌های پیرامونی روایت داستانی است؛ به عبارت دیگر، می‌کوشیم میزان و کیفیت تأثیرگذاری

جنبه ادبی، بلکه از نظر شناخت تحولات فکری و ایدئولوژیک جامعه ایرانی، اهمیت ویژه‌ای دارد.

دوم، تحلیل اثر جولایی از منظر نظریه لیوتار، به ما امکان می‌دهد فرایند تأثیرگذاری و شکل‌گیری ذهنیت تاریخی مخاطب را در مواجهه با خرده‌روایت‌های متکثر و متعارض بررسی کنیم. این بررسی می‌تواند شناخت عمیق‌تری نسبت به کارکرد روایت‌های ادبی در بازنمایی حقیقت تاریخی و عاملیت مخاطب در درک و تفسیر این حقیقت فراهم کند.

سوم، پیوند زدن نظریه‌های پست‌مدرن با آثار روایی ایرانی، راه را برای تلفیق دستاوردهای علوم انسانی غربی و میراث بومی ادبیات معاصر هموار می‌سازد که در نهایت، افق‌های نوینی را پیش روی پژوهشگران بین‌رشته‌ای می‌گشاید. در مجموع، پژوهش حاضر از این جهت اهمیت دارد که نه تنها به تحلیل یک متن ادبی خاص می‌پردازد، بلکه تلاش می‌کند دامنه تحلیل را به سوی فهم پویایی گفتمان قدرت، روایت و تجربه امر والا در بستر تاریخ ایران معاصر گسترش دهد. این مطالعه، همچنین می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های آینده در حوزه تعامل نظریه‌های فلسفی معاصر و ادبیات داستانی ایران شود و چشم‌اندازهای تازه‌ای برای تحلیل آثار روایی و تاریخی ارائه کند.

۱٫۳ پیشینه پژوهش

در حوزه نقد و تحلیل آثار رضا جولایی و همچنین بررسی آراء ژان فرانسوا لیوتار، پژوهش‌های متعددی انجام شده است که به ترتیب تاریخ، عبارت‌اند از:

تاجیک و پورپاشاکاسین (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «مبانی نظری دموکراسی متکثرگرایی لیوتار»، به تحلیل نظریه متکثرگرایی لیوتار پرداخته‌اند. نویسندگان در این پژوهش به این نتیجه رسیده‌اند که دیدگاه لیوتار در باب دموکراسی مبتنی بر مبانی معرفتی و جامعه‌شناختی گسترده‌ای است.

اثر داستانی در بازنمایی وقایع تاریخی و تکوین تجربه خواننده را با توجه به اصول نظری لیوتار برآورد نماییم.

در نهایت، این پژوهش می‌کوشد، با تکیه بر مبانی نظریه‌پردازی لیوتار درباره فروپاشی فراروایت‌ها و تأکید بر تجربه امر والا در بستر پست‌مدرن، ضمن بازخوانی رمان ماه غمگین، ماه سرخ، به تحلیلی جامع و ژرف‌نگرانه از نحوه تأثیرگذاری گفتمان قدرت و آشوب روایت‌ها بر ادراک مخاطب از واقعیت تاریخی دست یابد؛ تحلیلی که می‌تواند پژوهشگران حوزه ادبیات، تاریخ و نظریه انتقادی را در درک عمیق‌تر تعامل میان روایت، واقعیت و دریافت مخاطب یاری رساند.

۱٫۲ اهمیت و محدوده پژوهش

مطالعه روایت‌های ادبی در بستر تاریخی دوره پهلوی اول، به‌ویژه در سال‌های بحران و تغییرات گسترده سیاسی-اجتماعی، همواره مورد توجه پژوهشگران حوزه‌های ادبیات، تاریخ و علوم اجتماعی بوده است. با این حال، تحلیل این روایت‌ها از منظر فلسفه پست‌مدرن، به‌ویژه با تکیه بر نظریه ژان فرانسوا لیوتار درباره فروپاشی فراروایت‌ها و شکل‌گیری خرده‌روایت‌ها، رویکردی نوین و کمتر کاویده‌شده در پژوهش‌های ادبی و تاریخی ایران به شمار می‌آید. کتاب ماه غمگین، ماه سرخ اثر رضا جولایی به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های رمان تاریخی معاصر، زمینه مناسبی را برای ارزیابی تأثیر گفتمان‌های متعارض قدرت و عدالت در برهه‌ای حساس از تاریخ معاصر ایران فراهم می‌آورد.

ضرورت انجام این پژوهش از چند منظر قابل‌تأمل است:

نخست، این پژوهش تلاش می‌کند تا نشان دهد چگونه فراروایت گفتمان عدالت‌محوری در دوره رضاخان فروپاشیده و در پی آن گفتمان قدرت و اشکال مختلف روایت‌پردازی حول واقعه ترور میرزاده عشقی شکل می‌گیرد. این مسئله نه تنها از

نحوه تعامل افراد با قدرت در آن زمان را بررسی کرده‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که جولایی با هر خرده‌روایت توانسته مخاطب را برای دریافت بهتر حوادث تاریخی و همراهی بیشتر با فضای رئالیستی داستان، اقناع کند.

مصطفوی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «زیباشناسی امر والا از منظر لیوتار (مطالعه موردی: آثار بارنت نیومن)» به تبیین دیدگاه‌های لیوتار درباره مفهوم والایی پرداخته است. وی با تحلیل آراء لیوتار و با محوریت تفسیرهای او از آثار نقاش معاصر، بارنت نیومن، ابعاد زیباشناسانه تجربه امر والا در اندیشه لیوتار مورد واکاوی قرار داده و شفاف می‌سازد که چرا لیوتار شایسته عنوان فیلسوف والایی پست‌مدرن است. این پژوهش، ضمن برجسته ساختن نحوه مواجهه لیوتار با عرصه زیبایی‌شناسی مدرن، ریشه‌های فلسفی تلقی او از امر والا را تبیین و تفسیر می‌کند.

با توجه به بررسی منابع و پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده تاکنون مقاله‌ای که به‌طور خاص به تحلیل رمان ماه غمگین، ماه سرخ رضا جولایی در بستر روایت و تاریخ، با تکیه بر نظریه لیوتار پرداخته باشد، نگاشته نشده است. این امر، نشان‌دهنده خلأ پژوهشی در این زمینه و ضرورت بررسی موضوع حاضر است

۱٫۴ روش تحقیق

تحقیق در این مطالعه به روش توصیفی-تحلیلی و از دو جنبه پیگیری می‌شود: نخست، تحلیل و بررسی عناصر و مؤلفه‌های مطرح در سطوح مختلف تاریخی؛ و دوم، تبیین و بازخوانی مراحل متوالی رویدادهای تاریخی براساس داده‌های داستان و متون پیرامونی. در بخش یافته‌های پژوهش، تمرکز اصلی بر استفاده از روش تحلیل انتقادی و نظریه امر والایی لیوتار است؛ رویکردی که امکان تفسیر دقیق‌تر از نقش و جایگاه روایت‌ها و خرده‌روایت‌ها در

محمدپور (۱۳۸۸) در مقاله «ژان فرانسوا لیوتار و پیدایش علوم اجتماعی پست‌مدرن، خاستگاه نظری و مبانی پارادایمیک»، به بررسی پارادایم‌های اثباتی، فلسفی و انتقادی پرداخته و جایگاه لیوتار را در میان تحولات علوم اجتماعی پست‌مدرن مورد تحلیل قرار داده است.

نوذری و عزیزیان (۱۳۹۱) در مقاله «بررسی امر والایی هنری، تخالف و نشانه تاریخی در اندیشه‌های ژان فرانسوا لیوتار»، به واکاوی مفهوم «امر والا» و نشانه تاریخی در عرصه هنر پرداخته و روابط ناپیوسته میان این عوامل را بررسی نموده‌اند.

مزروعی و کمال غریبی مفرد (۱۳۹۳) در مقاله «پست‌مدرنیسم و جهانی‌شدن فرهنگ با تأکید بر دیدگاه انتقادی ژان فرانسوا لیوتار»، اندیشه‌های انتقادی لیوتار را در رابطه با پدیده جهانی شدن فرهنگ موردتحلیل قرار داده‌اند. آن‌ها در پایان به این نتیجه رسیده‌اند که نگرش به فرهنگ جهانی از منظر پست‌مدرن، زمینه‌ای برای تقویت مسئولیت‌پذیری نسبت به «دیگری» و پذیرش تفاوت‌ها فراهم می‌سازد. در این چارچوب، به جای سرکوب و حذف تمایزات فرهنگی، به آن‌ها اعتبار و اهمیت بخشیده می‌شود؛ بنابراین، می‌توان اذعان داشت که یکی از شاخص‌ترین ویژگی‌های جهانی شدن پست‌مدرن، ظهور سیاست‌های هویتی و فراهم آمدن بستر مناسبی برای مطرح شدن و ابراز خوانش‌ها و روایت‌های بدیل در سطح جهان است.

حیدری و فیاض (۱۳۹۴) در مقاله «بررسی نسبت امر والایی پست‌مدرن در اندیشه لیوتار با مفهوم رخداد در آراء هایدگر»، به بررسی تطبیقی نظرات لیوتار و هایدگر درباره امر والا و مفهوم رخداد پرداخته‌اند.

موسوی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله «کشمکش رئالیسم داستانی و تاریخ در رمان یک پرونده کهنه رضا جولایی با تکیه بر آراء ژان فرانسوا لیوتار»، با بهره‌گیری از نظریه‌های لیوتار درباره بازی‌های زبانی و امر والا، روابط میان ایدئولوژی، جامعه تاریخی و

(Foucault, ۱۹۸۰: ۱۳۱). براساس این دیدگاه، مشروعیت روایی نظیر آنچه در اسطوره‌ها، سنت‌ها و حتی روایات بومی مشاهده می‌شود، یکی از صورت‌بندی‌های قدرت است که پذیرش آن توسط مخاطب، بازتولید نظم مسلط را ممکن می‌سازد. به باور هاچن، «خوانش تاریخی متون و بازتعریف رابطه آن‌ها با بافت تاریخی و اجتماعی، به فهم چندلایه و غیرخطی حقیقت کمک می‌کند» (Hutcheon, ۱۹۸۸: ۵۷). بر این اساس، تفسیر یک متن مستلزم آگاهی از زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی آن است؛ هرمنوتیکی که خود بر هم‌پوشانی و تکثر تفاسیر تأکید دارد. «دانش تاریخی مدرن برخلاف رویکرد سنتی مبتنی بر کلان‌روایت، همواره در پی تأیید یا رد روایت‌های گوناگون بوده و نوعی عدم قطعیت بنیادی را در ذات خود حمل می‌کند» (White, ۱۹۸۷: ۱۵). «در نگاه پست‌مدرن، قواعد زبانی و بازی‌های گفتمانی نقش اصلی را در تعریف دانش ایفا می‌کنند و هیچ روایت یا معنای ثابتی از پیش وجود ندارد؛ بلکه مشروعیت از طریق شبکه‌ای متکثر و سیال از روایت‌ها تولید و بازتولید می‌شود» (Lyotard, ۱۹۸۴: ۵). لذا، «آنچه لیوتار و همفکرانش مورد تأکید قرار می‌دهند، فروپاشی اطمینان به نظام‌های اندیشه‌ای همچون مارکسیسم، کمونیسم و سایر ایدئولوژی‌های مدرن است که زمانی در قامت کلان‌روایت‌ها به ایفای نقش می‌پرداختند» (Bauman, ۱۹۹۲: ۱۲۷). در نتیجه، فرهنگ و تاریخ معاصر نه بر مبنای یک نظام معنایی یکپارچه، بلکه حاصل تقابل و هم‌زیستی روایت‌ها و هویت‌های متکثر است؛ فضایی که در آن سیاست هویت و قرائت‌های بدیل بیش‌ازپیش امکان ظهور می‌یابند.

۲/۱ امر والا در خوانش پست‌مدرنیستی لیوتار

ژان-فرانسوا لیوتار را می‌توان از برجسته‌ترین متفکران پست‌مدرنیسم دانست که اندیشه‌هایش تحت تأثیر شماری از فیلسوفان چون مارکس، فروید،

شکل‌دهی به ذهنیت تاریخی مخاطب را فراهم می‌آورد.

۱/۵ پرسش‌های پژوهش

۱. چگونه رمان ماه غمگین، ماه سرخ با تکیه بر نظریه ژان فرانسوا لیوتار، فروپاشی فراروایت عدالت‌محوری در دوره رضاخان و شکل‌گیری خرده‌روایت‌های جدید قدرت را بازنمایی می‌کند؟

۲. در رمان ماه غمگین، ماه سرخ، نقش خرده‌روایت‌ها و امر والا در شکل‌دهی به دریافت خواننده از وقایع تاریخی و بازتاب روابط میان قدرت و حقیقت تاریخی چیست؟

۲ بحث

در پی تحولات گسترده علمی و فناوری در عصر معاصر، ساختار دانش و شیوه‌های مشروعیت‌بخشی آن دستخوش تحولی بنیادین شده است. اندیشمندان پست‌مدرن با نقد سازوکارهای سنتی مشروعیت، به‌ویژه روایت‌های کلان، بر گسست از اشکال کلاسیک معنا‌بخشی و نظام‌های تفسیر جامع‌نگر تأکید دارند (Baudrillard, ۱۹۸۸: ۲۳).

ژان-فرانسوا لیوتار، از برجسته‌ترین متفکران این حوزه، بر این نکته اصرار دارد «که مشروعیت دانش در دوران پست‌مدرن نمی‌تواند بر پایه روایت‌های کلی و یکدست ادامه یابد و خود این کلان‌روایت‌ها را نشانه‌ای از اندیشه‌های مطلق‌گرا و قدرت‌های مسلط می‌داند» (Hutcheon, ۱۹۸۸: ۴۱). در رویکرد پست‌مدرن، تردید نسبت به هرگونه نظام معنا‌سازی فراگیر و ادعای تبیین همه‌جانبه تاریخ و جامعه، به گسست معرفت‌شناختی از روایت‌های کلان منجر می‌شود (Rorty, ۱۹۸۹: ۵). از این منظر، روایت‌ها دیگر نه بازتاب مستقیم حقیقت یا واقعیت، بلکه همواره بازنمایی‌هایی متأثر از قدرت، تاریخ و ساختارهای اجتماعی تلقی می‌شوند

است (Malpas, ۲۰۰۳: ۵۸). بر همین اساس، تجربه لذت ناشناخته از مواجهه با متن، می‌تواند سبب بازتولید واقعیت اجتماعی گردد.

لیوتار با تکیه بر رویکرد دانش‌محور، کلان‌روایت‌ها را به چالش می‌کشد و دانش مدون را بیشتر بازتاب واقعیت می‌داند؛ بنابراین، در عصر پست‌مدرن، رسیدن به دانش معادل با تحقق خرد تاریخی تلقی می‌شود. امر والا نهایتاً رهیافتی برای رهایی انسان از قیود عقلانی و تقویت برخورداری از لذت زیبایی با بهره‌گیری از طبیعت است. لیوتار انسجام رئالیسم را در نقطه مقابل عدم وحدت پست‌مدرنیسم قلمداد کرده و ارزش‌های هنری را در تکرار متنی جست‌وجو می‌کند. همان‌گونه که کانت امر والا را تجربه‌ای آنی می‌شمارد، لیوتار لذت منفی (در کنار لذت مثبت هنر) را نیز مورد توجه قرار داده و بر وسعت بخشیدن به حدود عقل و غریزه تأکید می‌کند؛ لذا امر والا در نظر او هم لذت‌بخش و هم دردآور است که در کشمکش میان ادراک فرد و نمایاندن احساسات جلوه می‌یابد، نقطه‌ای که احساس زیبایی در تنش با سلیقه درهم می‌شکند و حتی گاه بیان‌ناپذیر است: «امر والا احساسی است که تخیل در ارائه نمود آنچه با مفهوم مطابقت دارد، ناکام می‌ماند» (لیوتار، ۱۳۸۴: ۳۵). افرادی که اندوه و فقدان را به‌عنوان موتیف می‌پذیرند از منظر لیوتار ناامیدانند و لذتی مازوخیستی از ناکامی که نمود امر والا است، در خود نهفته دارند. تلاش انسان همواره برای تجربه آن احساس بیان‌ناشده است، احساسی که در آثار هنرمندانی چون جیمز جویس، پابلو پیکاسو و مارسل دوشان بازتاب یافته است.

زیبایی‌شناسی پست‌مدرن، مشابه زیبایی‌شناسی والای گذشته، شکلی تأویل‌پذیر از نمود و محتوا می‌آفریند که انسجام ساختاری را در خدمت ایجاد تسکین خواننده به کار می‌گیرد، اما فاقد تجربه امر والای اصیل است (همان: ۳۴-۳۵). امر والا حذف هر نوع درد و دستیابی به شغف و

لاکان، نیچه، کانت و هایدگر شکل گرفته است. «لیوتار با بازخوانی دستاوردهای کانت و برگ، از نخستین متفکرانی محسوب می‌شود که مفهوم امر والا را در مرکز توجهات فلسفی خود قرار داد. اگرچه ریشه‌های اولیه این مفهوم را به لونگینوس^۲ در یونان باستان می‌رسانند، اما در قرن هجدهم، به‌ویژه از رهگذر آراء ادموند برک^۳ و ایمانوئل کانت^۴ بود که امر والا جایگاهی ویژه در زیبایی‌شناسی یافت. برک امر والا را پدیده‌ای هیجان‌انگیز و الهام‌بخش می‌دانست که احساس ترس و شگفتی را در انسان برمی‌انگیزد، درحالی‌که کانت بر نقش عقل در مواجهه با امر والا و ویژگی بی‌صورت و بی‌پایان آن تأکید داشت» (Foster, ۱۹۹۶: ۹۹).

امروالا به‌گونه‌ای تجربه درک خواننده‌ای را که به واقع‌گرایی عادت کرده، برهم می‌زند، چراکه «روایت‌های مدرن و پست‌مدرن جهانی خیالی را می‌سازند که انطباقی تام با امر واقع ندارند» (پاینده، ۱۳۹۳: ۲۳۰). در تجربه امر والا، پیوند اندیشه با شیء گسسته می‌شود و اندیشه وارد مرحله‌ای می‌گردد که می‌تواند طبیعت را از آن اهداف خویش کند. گرچه ممکن است به نظر برسد اندیشه در این وضعیت بی‌قرار، ناامید و گریزان از رسیدن به کمال است، اما درک چگونگی تحلیل امر والا و نقش آن در ایجاد وحدت فلسفی، امری دشوار تلقی می‌شود. «ممکن بودن لذت زیبایی‌شناختی صرفاً بدین جهت نیست که اندیشه بتواند به بازتاب طبیعت نقطه پایان بخشد، بلکه حتی می‌تواند محدودیت خود را احساس کند» (Lyotard, ۱۹۹۴: ۵۲-۵۴). مطابق با دیدگاه لیوتار، گفتمان زیبایی‌شناسی ابزاری است برای ارائه روایت‌هایی نو در راستای بازنویسی تجربه‌های انسانی و ایجاد جست‌وجویی برای لذت والای هنری. او مفهوم امر والا را برای توصیف نحوه توانمندسازی هنر یا ادبیات در برهم زدن ساختارهای زبانی و بازنمایی‌های اجتماعی به کار می‌برد. به تعبیر او، امر والا حاصل شور و هیجان بازی‌های زبانی

³ Edmund Burke

⁴ Immanuel Kant

¹ sublime

² Longinus

ما به تاریخ، معرفت و دانش می‌پردازد. لیوتار باور دارد فراروایت‌ها چیزی جز افسانه نیستند. این بی‌اعتمادی ناشی از پیشرفت‌های علمی است که خود زمینه‌ساز بحران روایت‌های مشروعیت‌بخش و همچنین بحران فلسفه مابعدالطبیعی و نهادهای اجتماعی بوده است (لیوتار، ۱۳۹۵: ۵۴). عصر روشنگری بر این مبنا استوار بود که دستیابی به خرد انسانی لازمه دست‌یازی به علوم مختلف است، اما با ظهور پست‌مدرنیسم که خود اصطلاحی منسوب به لیوتار است، شاهد ظهور جنبش‌های جدیدی همچون صلح‌طلبی، حفاظت از محیط‌زیست و توجه به حقوق اقلیت‌ها بوده‌ایم.

مفهوم کلان‌روایت‌ها که تلاش دارند روند کل تاریخ یا هستی انسان را توضیح دهند، همواره مرکزی‌ترین موضوع فلسفه غرب از عصر روشنگری تاکنون محسوب می‌شود. لیوتار «مشروعیت این روایت‌های فراگیر را زیر سؤال برده و استدلال می‌کند که این روایت‌ها به‌طور ذاتی طردکننده، یک‌دست‌کننده و سرکوبگرند. به اعتقاد لیوتار، از خلال ساختار شکنی فراروایت‌ها درک تاریخ به‌صورت شبکه‌ای ناهمگون و چندوجهی از خرده‌روایت‌ها و دیدگاه‌های متضاد میسر می‌شود» (Lyotard, ۱۹۸۴: ۲۲۱). از این منظر، کلان‌روایت‌هایی که از رهگذر روایت انتقال یافته و بر فرهنگ و جامعه اثرگذار بوده‌اند، در عصر پست‌مدرن دچار بحران اعتبار می‌شوند؛ زیرا «مخاطبان به روایت‌ها اکتفا نمی‌کنند و با تلفیق آن با دانش نوین به آگاهی می‌رسند. لیوتار به فروپاشی کلان‌روایت‌هایی مانند کمونیسم اشاره می‌کند و با بررسی نسبت مارکسیسم و سرمایه‌داری، ناسازگاری‌های درونی چنین ساختارهایی را آشکار می‌سازد. به عقیده او، کمونیسم به‌عنوان یک نظام اقتصادی، شکست خورده و به‌جای توزیع ثروت، فقر و بی‌عدالتی بیشتری را به همراه آورده، ضمن آنکه طبقه‌ای ممتاز و صاحب قدرت را ایجاد کرده است» (دراکر، ۱۳۷۵: ۲۹). در این نسبت، ایدئولوژی

سرور است. براساس این دیدگاه، تخیل نقش مرکزی در تجربه امر والا دارد و این تجربه برخلاف ذوق، وضعیت هیجانی است که میان امر منفی و مثبت در جریان است (Sim, ۱۹۹۶: ۱۰۱). لیوتار از رهگذر امر والا، افق‌هایی نوین برای اندیشه درباب حقیقت می‌گشاید و با رویکردی انتقادی بنیاد زیبایی‌شناسی کانتی و ذوق انسانی را موردبازاندیشی قرار می‌دهد. به عقیده او، صحت هر توصیفی وابسته به تفسیر مخاطب است و استاندارد قطعی برای خواننده وجود ندارد (Lyotard, ۱۹۹۱: ۸۱). در صورت تحلیل روان‌شناختی، امر والا را شاید بتوان نوعی محرک مستقیم برای ایجاد واکنش عصبی تلقی کرد؛ اما چنین تعریفی با خوانش لیوتار که تخیل را عنصر اصلی امر والا می‌داند، همخوان نیست. امر والا در تجربه مواجهه با خرده‌روایت‌ها تحقق می‌یابد و این امر موجب بحران در کلان‌روایت‌ها و پایان سلطه آن‌ها در هنر می‌شود. اهمیت امر والا نزد لیوتار در عبور آن از زیبایی‌شناسی صرف به حیطة هستی‌شناسی است، جایی که امکان و عدم امکان به‌طور همزمان درمی‌آمیزند (Casche, ۲۰۰۷: ۳۲۱). امر والا همان لحظه ناب و توصیف‌ناپذیری است که عارفان به آن اشاره دارند؛ امری که بدون درک ابعادی از زمان و مکان تجربه می‌شود و مشابه «پدیده» در فلسفه هایدگر است که می‌تواند پنهان و پوشیده باشد (هایدگر، ۱۳۹۷: ۴۸). پس امر والا با ویژگی پوشیدگی و عدم وضوح، می‌تواند به‌عنوان پدیده‌ای یگانه، با نمایاندن و انکار هم‌زمان خود، ظاهر گردد.

۲،۲ بازاندیشی دانش تاریخی و بحران مشروعیت فراروایت‌ها

در اندیشه لیوتار، دانش و علم همواره در تقابل با فراروایت‌ها قرار دارد و او با قرار دادن مشروعیت دانش در برابر روایت‌های برگرفته از نسل‌های سابق، اعتبار روایت‌های کلان را به پرسش می‌کشد. نظریه او نظم سنتی غرب را که متکی به روایت‌های فراگیر بوده است، به چالش می‌کشد و به بازتعریف رویکرد

با او مشغول صحبت بوده که حبیب همدانی به او شلیک کرده است، پس درواقع قاتل اصلی حبیب همدانی است (همان: ۴۵).

«ابوالقاسم شروع می‌کند به حرف زدن. زبانش می‌گیرد، انگار یادش رفته؛ اما زُلش را خوب بازی می‌کند. عجب ولدالزناپی است، به‌موقع چه حَرَاف شده این آدم بُله، عشقی حالا شانیه‌هایش را پایین انداخته، بدنش شل شده، به حرف‌های این آدم‌های بدبخت ظلم‌دیده گوش می‌کند. می‌گوید: عریضه‌تان را خواندم، خودم هم نامه‌ای نوشتم ضمیمه‌اش، نامه را می‌دهم خودتان برسانید به نشانی‌ای که می‌دهم. پشت به آن‌ها می‌کند تا به اتاق برود و نامه را بیاورد. ابوالقاسم می‌گوید: دست بوستان هستیم. می‌خواهد دولا شود و دست او را ببوسد. همدانی پارابلوم^۱ را درمی‌آورد و شلیک می‌کند. یک‌بار، دو بار، ... باید سه بار شلیک کند؛ اما گلوله سوم گیر می‌کند. عشقی فریاد می‌زند و دستش را به کمر می‌برد. حالا زانورده نعره می‌زند. بگیرد این‌ها را (مردم)» (جولایی، ۱۳۹۹: ۱۶۰).

۲،۳،۱ امر والا در ماه غمگین، ماه سرخ

«امر والا در بسیاری از دانشنامه‌های زیبایی‌شناسی در معنای خاص ادراک هنری و در معنای عام ادراک حسی مرتبط است. تا حدی که به‌طور معمول پیوسته به امر زیبا تلقی می‌شده تا نظامی برای طبقه‌بندی احکامی راجع به تجربه ایجاد کند» (Kelly, ۱۹۹۸: ۳۲۷). لذا امر والا را می‌توان امری متعالی و وابسته به یک تجربه هنری دانست. امر والا در آثار ادبی به‌تدریج تبدیل به امری کلاسیک گردید و به‌ازای این تثبیت و با ترکیب نوعی احساس ترس و اضطراب که از عاملی مرموز و ناشناخته نشئت می‌گرفت، با طبیعت و انگیزه‌های وصف آن و لحظات ویژه‌ی مراقبه هم‌تراز گردید. «امر والا جایی

مارکسیسم ناگزیر است وجود خود را میان دو قطب سلبی و ایجابی بازتعریف کند.

۲،۳ بررسی رمان ماه غمگین، ماه سرخ

رمان جولایی براساس پنج روز پایانی زندگی شاعر آزادی‌خواه میرزاده عشقی نوشته شده است. با وجود اینکه قتل شاعر نقطه‌عطف داستان است و از همان صفحه اول هم حتمی بودن مرگ شاعر بر خواننده معلوم می‌شود، اما پیچ‌وتاب دادن ماجرای این پنج روز از خلال کابوس‌های عشقی، استرس‌های او، آماده شدن قاتلینش برای اجرای دستور و ورود به خرده‌روایت‌های نصفه‌نیمه مربوط به زندگی هرکدام از شخصیت‌های فرعی، خواننده را از اصل قضیه دور کرده و او را در رمان غرق می‌کند که خواننده برای لحظاتی، دوست دارد باور کند که آخر این‌همه هیجان و اندوه، یک اتفاق خوش رخ می‌دهد، یک پیچش داستانی صورت می‌گیرد و عشقی از ترور برنامه‌ریزی شده، جان سالم به درمی‌برد؛ اما ناگهان تاریخ، با بی‌رحمی جلوه‌گری مجدد خودش را آغاز می‌کند و مزه زهرآلود واقعیت را آشکار می‌کند. شوکی که نویسنده با مرگ قهرمانش به مخاطب می‌دهد، لحظه‌ای است کاملاً پیش‌بینی‌نشده و در یک پارادوکس زمانی آرام و درعین‌حال آشفته. شخصیت‌های داستان عبارت‌اند از: میرزاده عشقی، ملک‌الشعرای بهار، گوهرشاد، محمد درگاهی معروف به ممدچاقو (رئیس نظمیه)، ابوالقاسم خان بهمن، قاتل میرزاده عشقی، آیت‌الله مدرس، محمد همدانی. «آن‌چنان که محمد قائد اشاره کرده میرزاده عشقی بعد از کلنل محمدتقی خان پسیان و محمد خیابانی که ماهیت مبارزاتشان متفاوت بود، نخستین فردی به شمار می‌رود که پس از کودتای ۱۲۹۹ علناً به‌عنوان فردی بی‌دفاع ترور شد» (زرینی، ۱۳۸۷: ۴۵). خود میرزاده عشقی در لحظات پایانی اشاره کرده که ابوالقاسم در خانه‌اش

^۱ تپانچه پارابلوم یا لوگر یک پیستول نیمه‌خودکار است که در سال ۱۸۹۸ توسط مهندس اتریشی جرج لوگر طراحی شده و تولید آن از سال ۱۹۰۰ در کارخانه لووه آلمان آغاز شد.

قرار دارد که ما نه تحت‌تأثیر تازگی یا زیبایی منظره‌ای، بلکه در نتیجه پیوندی خشن و جسورانه با بزرگی و عظمت، مدهوش گردیم» (Leitch, ۲۰۰۱: ۴۲۳). بنابراین امر والا بازنمایی یک زمان و یک مکان دیگر در ذهن هنرمند است، هنری که بتواند خودش را به بیننده به وضوح و روشنی نشان دهد. لحظات مرگ و زندگی در قالب گفت‌وگویی سرد در متن ادبی به تصویر می‌آید. این تصاویر ترکیبی از جملات گزنده و تکان‌دهنده‌ای است که معانی متناقض همچون تولد بعداز مرگ، شکاف میان مرگ و زندگی و هیجان حاصل از توصیف لحظات مرگ را در ذهن مخاطب تداعی می‌کند.

«چشم باز می‌کند. پنج‌شنبه است. فکر می‌کند: باز هم چشم باز کردم. باز هم زنده‌ام. امروز خیلی‌ها پا به این دنیا می‌گذارند. خیلی‌ها از دنیا می‌روند. بی‌آنکه بدانند روز آخر زندگی آن‌هاست. بی‌آنکه بدانند به نقطه پایان نزدیک می‌شوند، به آخرین نفس... فکر می‌کنند: یک روز دیگر که مثل روزهای دیگر نیست... باید اسبابم را جمع کنم. یادم باشد چه چیزهایی در چمدان بگذارم» (جولایی، ۱۳۹۹: ۱۵۱).

در این بخش از رمان، راوی یا شخصیت داستان با نوعی هشیاری آنی و مواجهه با حقیقت بنیادین زندگی و مرگ بیدار می‌شود. این لحظه کوتاه و درعین‌حال عمیق، به واسطه آگاهی ژرف از شکنندگی و گسست‌پذیری هستی، واجد ویژگی‌های امر والا در معنای لیوتاری است.

امر والا در فلسفه لیوتار، تجربه‌ای است که فراتر از ظرفیت توصیف و بیان زبانی قرار می‌گیرد؛ لحظه‌ای که انسان در مواجهه با امری عظیم، بی‌کران یا انفجار حقیقتی تکان‌دهنده درمی‌ماند و زبان از شرح کامل آن ناتوان می‌شود. ویژگی مهم امر والا، تقابل آن با زیبایی است؛ درحالی‌که زیبایی قابل ادراک و در دسترس است، امر والا همواره ناتمام، مدفون و فراتر از ادراک عقل متعارف باقی می‌ماند. در متن داستان، توصیف آگاهی ناگهانی شخصیت از رویداد ساده‌ای مانند «بیدار شدن» به موضوعی

متعالی بدل می‌شود. سؤال‌های بنیادین درباره زنده بودن، آمدن و رفتن انسان‌ها و امکان رسیدن به مرز پایانی زندگی، نمایان‌گر گسستی ناگهانی از تجربه روزمره و ورود به سطحی از ادراک است که زبان و بیان روزمره از توضیح آن قاصر است. جمله‌هایی مانند «خیلی‌ها از دنیا می‌روند. بی‌آنکه بدانند روز آخر زندگی آن‌هاست...» تجربه‌ای را رقم می‌زنند که در آن، راوی با بی‌کراکی و امر ناشناخته مرگ مواجه می‌شود؛ امری که همزمان دهشتناک، عظیم و فراتر از فهم معمولی است. همچنین، حس جمع کردن اسباب و فراهم آوردن چمدان، استعاره‌ای از آماده شدن بی‌پایان و ناکامل انسان برای ورود به مرحله‌ای ناشناخته است. این ناآمدگی و ناتوانی شخصیت در احاطه و تملک کامل معنای زندگی و مرگ، همان چیزی است که لیوتار آن را امر والا می‌نامد؛ لحظه‌ای که فرد با امری مواجه می‌شود که نمی‌تواند به تمامی درک یا بیان کند، بلکه تنها می‌تواند اثر آن را احساس کند و به آن اعتراف نماید. در نتیجه، این بخش از داستان جولایی، نمونه‌ای دقیق از تجربه امر والا است: لحظه‌ای از تأمل عمیق درباره مرزهای هستی که هم آشکار است و هم دست‌نیافتنی؛ هم درک می‌شود و هم از دایره توصیف می‌گریزد. راوی در فضای تعلیق میان آگاهی و ناآگاهی، زندگی و مرگ، یادآوری می‌کند که هر لحظه، ظرفیت تبدیل شدن به لحظه‌ای والا و بی‌مانند را دارد—حتی اگر کلمات از بیان این حقیقت ناتوان باشند. «امر والا متقاعد کردن شنونده نیست، بلکه به شوق آوردن اوست. سخنی که ما را افسون کند بر سخنی که قصدش متقاعد کردن ماست، برتری دارد» (لنگینوس، ۱۳۷۹: ۱۴). رساله لنگینوس به دلیل دادن اهمیت ویژه به نبوغ انسان در رابطه با آفرینش امر والا مورد توجه است؛ زیرا هر نویسنده و هر هنرمندی هرچه بیشتر به تنظیم جملات و تصاویر اشراف داشته باشد، بهتر به خلق امر والا نائل می‌شود. جولایی در رمان خود شرح‌حال یک نابغه ادبی را توصیف می‌کند که اشعارش، خود به‌تنهایی در حوزه امر والا قرار می‌گیرد. درحقیقت احساسات درونی یک شاعر از زبان نویسنده‌ای متخیل می‌تواند امری

را به نمایش می‌گذارد. این لحظه سرشار از آگاهی غم‌انگیز از رابطه‌ی انسان با آنچه دیگر هرگز بازمی‌گردد است؛ چیزی بزرگ‌تر از توان انسان برای توضیح و هم‌زمان بسیار ملموس و نزدیک. شخصیت با حسرت و نوعی اندوه بی‌پایان به گذشته می‌نگرد و با غیاب عزیزان و گذشت سال‌ها روبه‌رو می‌شود— و این مواجهه‌ی عاجزانه با فقدان و خاطره، همان تجربه‌ی امر والا است که لیوتار توصیف می‌کند. در این روایت، امر والا نه در وقوع رویدادی مهیب یا عظیم، بلکه در سکوت و رفت و برگشت نسیم، در خاطره و غیبت چهره‌ها و در بی‌زمانی و تداوم فقدان رخ می‌دهد. سوژه با حقیقتی بنیادین مواجه می‌شود که از توان زبان برای بیان یا احاطه بر آن می‌گریزد و تنها می‌توان آن را حس کرد. این همان لحظه‌ی ناب و پوشیده‌ای‌ست که لیوتار آن را تجربه‌ی امر والا می‌نامد: حضوری که همزمان آشکار و ناپیداست، دلگیر و تأثیرگذار و به‌ظاهر ساده اما از دستیابی عقل روزمره بیرون است. «رویداد همچون پادزهری علیه کلیت‌سازی عمل می‌کند و عبارت است از تجربه‌ی فوریتی که همیشه گشوده و نامتعیین است» (Lyotard, 1988: 33). روایت ماه غمگین، ماه سرخ، روایتی خیالی برگرفته از تاریخ است که در برابر تاریخ همسان‌سازی نموده و قدرت شهادت به آن رویداد را در ذهن نویسنده قوت می‌بخشد. جولایی در رمان خود به دنبال یک داستان تاریخی نیست، بلکه در حال بازنمایی حادثه‌ای است که هر مخاطبی را به تفکر اجتماعی یک شاعر نزدیک می‌کند. او با گواهی به مرگ ناجوانمردانه‌ی قهرمان خود مسیری را برای تشخیص حقیقت و خیال پیش روی خواننده می‌گذارد. روشی که با محوریت احساسات درونی نویسنده و قهرمانانش می‌تواند تبدیل به یک فراداستان تاریخ‌نگارانه شود.

«وقتی دیکتاتور تصمیم به قبضه‌ی قدرت می‌گیرد یا وامی‌دارندش که چنین تصمیمی بگیرد، باید سر مخالفانی را که سد راه او هستند زیرآب کرد. یکی یکی و بی‌سروصدا. از همه این‌ها گذشته، روزگار عوض شده، دنیا کمی کوچک‌تر شده است. حالا این

والا به شمار آید. کلیت رمان ماه غمگین، ماه سرخ روایتی از خشم، ترس و اندوه شاعری است که انتظار مرگ خود را می‌کشد. خلق لحظه‌های هولناک و هراس‌انگیز منجر به تولید امر والا در متن می‌شود. «هرچیزی که به نوعی هولناک بوده و یا چون وحشت عمل کند، منشأیی از امر والا است؛ یعنی به عبارتی محصولی از نیرومندترین عواطف انسانی، بدین معنا که ایده‌های ناشی از الم و درد، بسیار قوی‌تر از ایده‌های حامل لذت محسوب می‌شوند» (Burke, 1990: 39). در شیوه‌ی بازنمایی رنج و الم قهرمان داستان نویسنده به گونه‌ای عمل کرده که شخصیت‌های اصلی و فرعی داستان در مواجهه با طبیعت از قبیل باغ‌ها، گل‌ها، کوه‌ها و مناظر شهری قرار گرفته و احساسات درونی آنان با صفات طبیعی و لطیف طبیعت تلفیق می‌شود.

«احساس عصرهای سیزده‌به‌در، عصرهای جمعه‌ی زمستان‌های برفی، ... اما امروز دوشنبه است. دوشنبه‌ای از تیرماه. نسیم پرده‌ها را آرام‌آرام تکان می‌دهد و به همه جا سرمی‌کشد، به گل‌های داخل گلدان، به قاب عکس‌ها، تصاویر پدر و مادر و همسرش را نوازش می‌کند و از در دیگر بیرون می‌رود. تصاویر در قاب‌های بزرگ به دورها می‌نگرند. سال‌ها از رفتن آن‌ها می‌گذرد. گوهرشاد زیر لب می‌گوید: همه رفتند» (جولایی، ۱۳۹۹: ۶۳).

در متن فوق، توصیف «احساس عصرهای سیزده‌به‌در عصرهای جمعه‌های زمستانی» و در ادامه، تصویر تابستانی از روزمرگی («دوشنبه‌ای از تیرماه») در کنار ذکر نسیمی که «پرده‌ها را آرام تکان می‌دهد»، با سبکی شاعرانه و تعلیق‌آمیز، فضایی را می‌سازد که زمان، مکان و خاطره درهم می‌آمیزند. نسیمی که به آرامی به اشیاء و تصاویر می‌خورد و «قاب عکس‌ها» و چهره‌های از دست‌رفته را نوازش می‌کند، از سوی دیگر، تداعی‌گر حضور غایبی است که در لحظه‌ی جاری، گذشته و فقدان را یادآوری می‌کند. توصیف تصاویر در قاب‌های بزرگ که «به دورها می‌نگرند» و جملات گوهرشاد («همه رفتند») لحظه‌ای از مواجهه با بی‌کرانگی فقدان و گذر زمان

مجلس با هم نیستند. از قدرت می‌ترسند. حتی وقتی قدرت داشتند از آن ترسیدند» (جولایی، ۱۳۹۹: ۷۵).

بهار و مدرس معتقد بودند که فاصله‌ی مشروطه تا زمان خودشان را به هدر داده‌اند و حالا باید توانش را بدهند. مشروطه فرصت پیدا نکرد ریشه بدواند. برای همین، مستبدی قدرتمند از قلدراهی قبلی مثل رضاخان سردار سپه از راه رسید تا به بهانه «جمهوریت» مجلس و عوام را به طرف خود بکشاند و بر کرسی قدرت بنشیند. رمان جولایی براساس احساسات درونی و سرخوردگی‌ها و سردرگمی‌های شاعر جوانی نوشته شده که در هر صفحه کتاب این سرگردانی و غم نهفته در آن محسوس است.

«می‌دانم هرکاری را بد انجام داده‌ام. بد زندگی کرده‌ام. بد نوشتم، بد عاشق شدم، اما یک کار را فقط یک کار را خوب انجام داده‌ام. با قلدراها خوب جنگیدم، هرچند زمان و زندگی‌ام از دست رفت. تلاش امثال ما برای آن است که هیچ مستبدی نتواند انسان‌ها را بی‌ارزش بداند. قلدراهی تاریخ همیشه پیش از آنچه ساخته‌اند ویران کرده‌اند، اما ... من شروع کردم به یک شکل نوظهوری افکار شاعرانه را به نظم درآورم و پیش خود خیال کردم که انقلاب ادبیات فارسی شکل خواهد گرفت» (جولایی، ۱۳۹۹: ۱۴).

راوی می‌پذیرد که در بسیاری از امور زندگی، عشق یا نوشتن موفق نبوده است. در گذشته، فراروایت‌ها مأموریت‌هایی بزرگ برای افراد تعیین می‌کردند؛ موفقیت در زندگی، تحقق خویش از طریق عشق و هنر، یا رسیدن به معنای جهان‌شمول؛ اما این متن، صراحتاً این افسانه‌ها را زیر سؤال می‌برد و با نوعی خودآگاهی تلخ، شکست آن‌ها را بازتاب می‌دهد؛ در این رویکرد، راوی دیگر در پی تأیید شدن از سوی الگوهای کلان نیست، بلکه به تجربه‌ی زیسته و فردی خود اذعان دارد، درست همان نقطه‌ای که لیوتار آن را پایان فراروایت‌ها و آغاز اعتبار یافتن

گربه باستانی وسط ناکجاآباد تنها ننشسته. همسایگان دورتر او را می‌پایند. واژه‌نامه مردم دنیا عوض شده. آدم‌هایی در گوشه‌وکنار پیدا شده‌اند که چون رأی می‌دهند، حرف‌هایی هم درباره‌ی حکومت مردم می‌گویند. تلگراف و تلفن به شهرهای دور هم رسیده. خبرنگاران فرنگی در تهران دفتر و دستک راه انداخته‌اند و «گنستی‌توسیون»^۱ خواهی این ملت شرقی کنجکاو آن‌ها و کمی هم حیرتشان را برانگیخته. دیکتاتور باید اوضاع را در تاریکی سروسامان دهد، دور از نگاه‌های مزاحم» (جولایی، ۱۳۹۸: ۱۱۴).

در پس روایت جولایی، نه تنها انحطاط اخلاقی قدرت مطلق و بی‌پناهی مخالفان، بلکه ظهور تاریخی جدید، با خشونت و اغتشاش و حضور «نگاه‌های مزاحم» غربی، نوعی فقدان مرکزیت و گسست فراروایت‌ها را بازتاب می‌دهد. اینجا تاریخ دیگر امری شفاف و خطی نیست؛ بلکه به عرصه‌ای پرآشوب، گسسته و مملو از ترس و عظمت بدل می‌شود، جایی که سیاست، اخلاق و پیشرفت تکنولوژیک همگی درهم‌تنیده‌اند اما هیچ‌یک تبیین کاملی ارائه نمی‌دهند.

۲،۳،۲ فروپاشی فراروایت‌های اجتماعی و سیاسی در داستان

رمان ماه غمگین، ماه سرخ روایت شاعری است که با کابوس مرگ بیهوده و بدون فایده زندگی می‌کند تا زمانی که ترور می‌شود. میرزاده عشقی، جوان سی‌ویک‌ساله، در زمانی می‌زیست که دیکتاتور تازه به دوران رسیده‌ای در شرایطی که کشور دچار جنگ‌های داخلی و ناامنی بود، ادعا می‌کرد که منجی واقعی کشور است. محمدتقی بهار، شاعر، نویسنده، روزنامه‌نگار و سیاستمدار که شش سال از عشقی بزرگ‌تر بود برخلاف وی، جوانی آرام و صبور بود.

«عشقی گفت: ما شکست خوردیم، برای آنکه نمی‌توانیم با هم باشیم، بلد نیستیم. نمایندگان

¹ Constitution

از نفس افتاده و رأی جماعت باز هم نادیده گرفته می‌شود. دیکتاتورها بیشترین بهره را نه از موافقان خود، بلکه از جماعت بی‌اعتنا می‌برند و جماعت یک روز چشمشان را باز می‌کنند و ... می‌دانی (جولایی، ۱۳۹۹: ۷۵).

دیدگاه بهار کلان‌روایت اتحاد مردمی را زیر سؤال می‌برد و آن را ابزاری برای دست قدرتمندان می‌پندارد. درواقع این اندیشه کلی و ارزشمند در فراداستان رنگ می‌بازد و به‌شکل یک عقیده شخصی تنزل می‌یابد.

وقتی کسی سوار بر خر قدرت می‌شود، دیگر صدای پیاده‌ها را نمی‌شنود، دیگر صدای پیاده‌ها را نمی‌شنود؛ بنابراین به شما دو توصیه می‌کنم: می‌توانید شماره دیگری از جریده خود چاپ کنید و به دفاع از جمهوریت و فواید آن برای قاطبه کلاه نمدی‌ها پردازید که یقین دارم این کار را نمی‌کنید، یا جانتان را بردارید و از مملکت بروید... دومی عاقلانه‌تر است. فعلاً آتش زیر دیگ این قزاق را زیاد کرده‌اند. از آسید حسن هم کمک بخواهید ضرری ندارد. او سر نترسی دارد، هرچند عاقبت خوشی در انتظار او هم نیست؛ و از جا بلند می‌شود. آقای عشقی شما در اشعارتان همه‌چیز را ویران کرده‌اید و همه را محکوم. آسمان و زمین و وزیر و وکیل و ... خواستید با فقرا هم‌دردی کنید، غافل از اینکه با هم‌دردی نمی‌شود چیزی را ساخت. شاید با سیاست می‌شد که آن را هم برای ما نگذاشتید. سیاست یعنی فساد را با دروغ بیوشانی و دروغ را با حقیقت جلوه دهی. رک بگویم، شما سیاست را نمی‌فهمید، انقلابی هم نیستید. آنارشیست هستی و آنارشیست‌ها نمی‌توانند چیزی بسازند. متأسفانه فقط می‌توانند ویران کنند. حالا خودتان میان چند جبهه ایستاده‌اید و کسی که میان چند جبهه ایستاده باشد از چند طرف تیر می‌خورد. ایستادن دربرابر جریان تاریخ ماجراجویی است و شما ماجراجویی کرده‌اید. اصلاً دلم نمی‌خواهد جای شما باشم. متأسفم که نتوانستم کمکی بکنم (جولایی، ۱۳۹۹: ۲۵).

خرده‌روایت‌ها می‌داند. در اینجا خودآگاهی نسبت به بی‌اعتبار شدن فراروایت قدرت سیاسی و اُتوریت (استبداد) دیده می‌شود. اگر فراروایت قدرت و دولت مستبد، مشروعیت خود را از روایت‌هایی چون نظم، پیشرفت، یا نجات ملت می‌گیرد، راوی به بی‌معنایی ویرانگر آن اشاره می‌کند و عملکرد مستبدان را باطل می‌داند. «قلدرهای تاریخ همیشه پیش‌از آنچه ساخته‌اند، ویران کرده‌اند» بدین صورت، راوی خود را دربرابر یک نظم کلان قرار نمی‌دهد، بلکه روایت فردی مقاومتش را برجسته می‌کند؛ نمونه‌ای از خرده‌روایت شخصی در بستر عقب‌نشینی کلان‌روایت‌های سیاسی و ایدئولوژیک؛ بنابراین راوی نه در قالب یک قهرمان موفق و پیروز، بلکه با زبانی شکسته، اعتراف‌آمیز و شخصی سخن می‌گوید. کلان‌روایت‌های اقتدار و پیشرفت مورد نقد و تجربه فردی مقاومت جایگزین آن‌ها شده است. امید به تحول، از طریق انقلاب ادبی، شکلی فردی و تکه‌تکه به خود می‌گیرد و دیگر وعده‌ای جهانی، مطلق و واحد نیست.

به اعتقاد لیوتار حوادث تاریخی خارج از چارچوب عقلانیت مدرن و عواقب ناگوار آن‌ها مانند وقوع جنگ‌های جهانی و داخلی، موجب شکل‌گیری نظام توتالیتر و ایجاد بحران‌های گوناگون گردید و کلان‌های سیاسی و اجتماعی را باطل کرد (فانی، ۱۳۸۳: ۶۹). جولایی با گفتمان عامیانه و مطابق با عصر استبداد و مشروطه، فراروایت‌های بزرگ ایدئولوژیک آن دوران را نقد می‌کند. عقایدی که در ذهن قهرمانان داستان به یک‌باره فرومی‌ریزند و این فروپاشی در سطح وسیع اجتماعی و در دال داستان اتفاق می‌افتد. نویسنده با نقل‌قول از قهرمان داستان خود بر بیهودگی و پوچی عقاید و اهداف کلی نظام حاکم صحنه می‌گذارد. به بخشی از کتاب که مکالمه میان بهار و عشقی درباره سیاست و مسائل حال حاضر است توجه کنید:

عشقی می‌گوید: با یک مجلس نیرومند می‌توانیم دیکتاتوری را... بهار حرف او را قطع می‌کند. «اشتباه می‌کنی، کدام مجلس نیرومند! مجلس مدت‌هاست

تحقق می‌رسد. در این روایت، نه زیبایی سهل و در دسترس که تجربه شوکه‌کننده، رازآلود و گشوده هستی است که ذهن و زبان را به محدودیت وادار می‌کند و مخاطب را تسخیر می‌سازد. همین وقار عمیق، ترس، حیرت و غم، تجربه امر والا را به یکی از عناصر کلیدی معنایی و زیبایی‌شناختی رمان بدل ساخته است. ازسوی دیگر، ماه غمگین، ماه سرخ معرف عصری است که در آن فراروایت‌های سیاسی و اجتماعی، اعم از ایده‌های پیشرفت، همدلی ملی، یا منجی‌گری حکومت‌گرا، یکی پس از دیگری فرومی‌ریزند. قهرمانان این رمان، میان امید به تغییر و پوچی، میان آرمان‌گرایی جمعی و واقعیت شکست متناوب، سرگردان‌اند. آن‌ها دیگر به روایت‌های یگانه و نجات‌بخش باور ندارند و حتی تجربه مقاومت یا انقلاب ادبی از سطح یک کلان‌داستان حماسی به تلاش شخصی و روایات تکه‌تکه و محدود تنزل یافته است. تفاوتی که لیوتار میان دوران مدرن و پست‌مدرن ترسیم می‌کند، در بطن این رمان آشکار می‌شود: عبور از روایت‌های کلان وحدت‌بخش و قطعی به خرده‌روایت‌های گسسته، نسبی و فردی—روایاتی که شاید هرگز به وعده نجات یا معنای نهایی قائل نباشند. بدین ترتیب، رمان جولایی با درهم‌آمیختن امر والا و فروپاشی کلان‌روایت‌ها، تجربه‌ای چندلایه از سرگشتگی، جستجوی فردی برای معنا و رویارویی با حقیقت‌های مبهم و دهشتناک زندگی را برای مخاطب به ارمغان می‌آورد. این اثر، شأن تاریخی و ادبی خود را مدیون همین آشتی‌ناپذیری میان امیدها و شکست‌ها، میان عظمت لحظات والا و سقوط فراروایت‌های تاریخی و سیاسی است. بر مبنای اندیشه لیوتار، رمان ماه غمگین، ماه سرخ نه به دنبال جایگزینی یک روایت کلان با روایتی دیگر است و نه رستگاری یا قطعیت را وعده می‌دهد؛ بلکه راه عبور از بحران معنای معاصر را در پذیرش سرگشتگی، تنوع خرده‌روایت‌ها و تجربه امر والا می‌داند که ذهن و احساس را به لرزه درمی‌آورد و فهم نهایی را همواره گشوده و سیال باقی می‌گذارد. درنهایت، در چشم‌انداز لیوتاری، این رمان صدایی است علیه کلیت‌سازی و جزم‌اندیشی؛

زبان کوبنده شاعر برای نویسنده فضای بازی درجهت انتقاد اجتماعی و از بین رفتن باورها ساخته است؛ اما این زبان کوبنده علی‌رغم باور عموم، همیشه به اقتدار و پیروزی نمی‌انجامد و اغلب فرجام تلخ و سنگینی دارد. جولایی در این بخش به گونه‌ای براعت استهلال می‌کند و عاقبت قهرمانش را برای مخاطب در پرده‌ای از ابهام و عدم قطعیت نشان می‌دهد. همان‌گونه که لیوتار معتقد است «دانش و آگاهی اعتبار خود را در اهل عمل یعنی بشریت پیدا می‌کند» (لیوتار، ۱۳۹۵: ۱۲۱). باید اذعان داشت هر باوری که برخاسته از دانش بشری باشد می‌تواند باور پیش‌از خود را سلب نماید. سلب هر دانش از ذهن انسان، می‌تواند نتیجه تغییر شرایط، بهبود یا پسرفت شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زمینه کلی امکانات برای دوام بشر در جهان باشد.

۳ نتیجه

رمان ماه غمگین، ماه سرخ به‌عنوان نمونه‌ای ممتاز از ادبیات معاصر تاریخی، افق‌های جدیدی از تجربه زیسته، هویت فردی و جمعی ایرانیان را در بزنگاه فروپاشی آرمان‌ها و امیدهای کلان دوران خود ترسیم می‌کند. این رمان هم‌زمان دو ساحت بنیادین را در پیوند با اندیشه ژان فرانسوا لیوتار آشکار می‌سازد: تجربه امر والا و بحران مشروعیت روایت‌های بزرگ یا همان فراروایت‌ها. ازیک‌سو، جولایی تجربه امر والای لیوتار را نه صرفاً در قالب رویدادهای عظیم یا منظره‌های طبیعی مهیب، بلکه در دل زندگی روزمره، ترس‌ها، سوگ بی‌پایان و مواجهه ناگهانی انسان با مرزهای زندگی و مرگ بازنمایی می‌کند. لحظاتی مانند آگاهی صبحگاهی از زنده ماندن، ناتوانی از درک کامل مرگ و مواجهه با خاطره عزیزان از دست‌رفته، لحظاتی‌اند که زبان از تفسیر و بیان آن‌ها قاصر می‌ماند و سوژه تنها می‌تواند چنین تجربه‌ای را احساس کند؛ همان‌گونه که لیوتار می‌گوید، امر والا فراتر از ادراک عقلانی و زبان روزمره باقی می‌ماند و در مرز میان آشکارگی و پوشیدگی به

کرد—در ساحت شعر، رنج، شکست و لحظه‌های
ناب هستی.

دعوتی است به تأمل و زیستن در مرزهای نامتعیین
و حقیقتی که نه قابل تملک کامل است و نه اساساً
نیازی به تملک دارد، بلکه باید آن را حس و تجربه

منابع

- احمدی، بابک (۱۳۹۹). دگرگونی جهان: درآمدی به مانیفست حزب کمونیست. چاپ دوم. تهران: مرکز.
- آرنت، هانا (۱۳۵۹). خشونت. ترجمه عزت‌الله فولادوند. چاپ اول. تهران: خوارزمی.
- برسler، چالز (۱۳۹۳). درآمدی بر نظریه‌ها و روش‌های نقد ادبی. ترجمه مصطفی‌عابدینی فرد. چاپ سوم. تهران: نیلوفر.
- پاینده، حسین (۱۳۹۳). داستان کوتاه در ایران. ج سوم. چاپ سوم. تهران: نیلوفر.
- (۱۳۹۹). نظریه‌های رمان. از رئالیسم تا پسامدرنیسم. چاپ چهارم. تهران: نیلوفر.
- جولایی، رضا (۱۳۹۹). ماه غمگین. ماه سرخ. چاپ اول. تهران: چشمه.
- دراکر، پیتر اف (۱۳۷۵). جامعه پس از سرمایه داری، ترجمه محمود طلوع، چاپ دوم، تهران: رسا.
- زرینی، حسین (۱۳۸۷). رأی دیوان عالی تمیز درباره قتل میرزاده عشقی. گنجینه اسناد. شماره ۷۱، صص ۴۸-۴۴.
- فانی، حجت‌الله (۱۳۸۳)، دلالت‌های تربیتی دیدگاه پست مدرنیستی لیوتار و نقد آن، فصل نامه نوآوری‌های آموزشی، سال سوم، شماره ۹، صص ۸۷-۶۶.
- کوپر، دیوید ئی (۱۳۷۹). پست مدرنیسم و چالش‌های فلسفی معاصر. ترجمه حسینعلی نوذری. چاپ اول، تهران: نقش جهان.
- لنگینوس، (۱۳۷۹)، در باب شکوه سخن، ترجمه رضا سید حسینی، چاپ اول، تهران: نگاه.
- لیوتار، ژان فرانسوا، (۱۳۸۴)، تعریف پسامدرن برای بچه‌ها، (مکاتبات حدفاصل سال‌های ۱۹۸۵-۱۹۸۲)، ترجمه آذین حسین زاده، چاپ اول، تهران: ثالث.
- (۱۳۹۵). وضعیت پست مدرن. گزارشی درباره دانش. ترجمه حسینعلی نوذری. چاپ ششم. تهران: گام نو.
- نوذری، حسینعلی (۱۳۷۹)، پست مدرنیسم و چالش‌های فلسفی معاصر از کتاب پست مدرنیته و پست مدرنیسم. تعاریف، نظریه‌ها و کاربردها. تهران: نقش جهان.
- هایدگر، مارتین (۱۳۹۷)، هستی و زمان. ترجمه عبدالکریم رشیدیان. چاپ هفتم. تهران: نی.

References

- Baudrillard, J. (1988). *Selected Writings*. Stanford University Press.
- Bauman, Z. (1992). *Intimations of Post-modernity*. Routledge.
- Foster, H. (1996). *The Return of the Real: The Avant-Garde at the End of the Century*. MIT Press.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*. Pantheon Books. Edinburg, Harlow, Essex, England.
- Gasche, R. (2007). *The Honor of Thinking*. Stanford University Press.
- Hutcheon, L. (1988). *A Poetics of Post-modernism: History, Theory, Fiction*. Routledge.
- Kelly, M. (1998). *Encyclopedia of Aesthetics*. Volume 4. Oxford University Press.
- Liotard, J.-F. (1984). *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. University of Minnesota Press.
- Liotard, J.-F. (1991). *The Inhuman: Reflections on Time*. (G. Bennington & R. Bowlby, Trans.). Polity Press.
- Liotard, J.-F. (1994). *Lessons on the Analytic of the Sublime (Meridian: Crossing Aesthetics)*. Stanford University Press.
- Malpas, S., & Massumi, B. (2002). *Jean-François Lyotard*. First Edition, London.
- Rorty, R. (1989). *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge University Press.
- Sim, S. (1996). *Modern Cultural Theorists: Jean-François Lyotard*. Harvester Wheatsheaf.
- Steurman, E. (2000). *The Bounds of Reason: Habermas, Lyotard and Melanie Klein on Rationality*. Routledge.
- White, H. (1987). *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Johns Hopkins University Press.

References in Persian:

- Ahmadi, B.(2019). *Transforming the World: An Introduction to the Manifesto of the Communist Party*. Second edition. Tehran, Center.
- Arendt, H. (1980). *Violence*. Translated by Ezzatollah Fouladvand. First Edition. Tehran. Kharazmi.
- Bresler, C. (2014). *An introduction to the theories and methods of literary criticism*. Translated by Mustafa Abdini Fard. Third edition. Nilofar, Tehran.
- Payandeh, H. (2014). *Short story in Iran*. Third edition. Tehran. Nilufer.
- .(۲۰۱۹) -----Novel theories. From realism to postmodernism. fourth edition. Tehran. Nilofer.
- Julayee, R. (2019). *Blue moon red moon*. First Edition. Tehran.Cheshmeh.
- Drucker, P. (1997). *Society after capitalism*, translated by Mahmoud Tolo, second edition, Tehran, Rasa.

- Zarini, H. (2009). Tamiz Supreme Court verdict on the murder of Mirzadeh Eshghi. A treasure trove of documents. No. 71, pp. 48-44
- Fani, H. (2004), educational implications of Lyotard's postmodernist perspective and its criticism, Educational Innovations Quarterly, third year, number 9, pp. 66-87 .
- Cooper, D. (2001). Postmodernism and contemporary philosophical challenges. Translated by Hossein Ali Nozari. First edition, Tehran. Naghshe jahan .
- Langinos, (2001), about the glory of speech, translated by Reza Seyed Hosseini, first edition, Tehran, Negah.
- Lyotard, J. (2006), postmodern definition for children, (correspondence between 1982-1985), translated by Azin Hosseinzadeh, first edition, Tehran, Sales.
- Postmodern condition. A report on knowledge. Translated by Hossein Ali Nozari. Sixth edition. Tehran. Game No.
- Nozari, H. (2001), Postmodernism and contemporary philosophical challenges from the book Postmodernity and Postmodernism. Definitions, theories and applications. Tehran. Naghshe jahan.
- Heidegger, M. (2017), Being and Time. Translated by Abdul Karim Rashidian. The seventh edition. Tehran. Ney.